

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 13 ΙΟΥΝΙΟΥ 2018
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α) «κλήριγκ»: Σχολικό βιβλίο σελίδα 54:

[Στη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης (1929 – 1932)] Στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού «κλήριγκ». Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.

β) **Εθνικόν Κομιτάτον**: Σχολικό βιβλίο σελίδα 77:

[Πολιτική παράταξη μικρής απήχησης που συγκροτήθηκε στην Εθνοσυνέλευση του 1862 – 1864] Το Εθνικόν Κομιτάτον, υπό τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη, που υποστήριζε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, οικονομική ανάπτυξη και μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και στο στρατό, πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

γ) **Οργανισμός (1914)**: Σχολικό βιβλίο σελίδα 140-141:

[προαιρετικά: μία μικρή εισαγωγή] Τον Ιούλιο του 1914 ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη Οργανισμός, με σκοπό την άμεση περίθαλψη και στη συνέχεια την εγκατάσταση των προσφύγων σε εγκαταλελειμμένα τουρκικά και βουλγαρικά χωριά της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας. Παρεχόταν συσσίτιο, προσωρινή στέγη και ιατρική περίθαλψη, μέχρι οι πρόσφυγες να βρουν εργασία ή να αποκτήσουν γεωργικό κλήρο.

ΘΕΜΑ Α2

α- Σωστό β- Σωστό γ- Σωστό δ- Λάθος ε- Λάθος

ΘΕΜΑ Β1

α. Σχολικό βιβλίο σελίδα 92:

Ως αντιβενιζελικά θεωρούνταν τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Από τα αντιβενιζελικά κόμματα, πιο αδιάλλακτα ήταν τα κόμματα του Δημητρίου Ράλλη και του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, ενώ το κόμμα του Γεωργίου Θεοτόκη ήταν πιο διαλλακτικό.

β. Σχολικό βιβλίο σελίδα 92:

Παρά τις διαφορές που υπήρχαν ανάμεσά τους, τα ένωνε ένας συντηρητικός προσανατολισμός. Πάντως, δεν ήθελαν να επιστρέψουν στην προ του 1909 εποχή. Επομένως, ως προς αυτό δεν διέφεραν κατ' αρχήν από τους Φιλελευθέρους. Διέφεραν όμως στο εύρος των σχεδιαζόμενων μεταρρυθμίσεων και στις μεθόδους άσκησης της πολιτικής. Οι Αντιβενιζελικοί απεχθάνονταν τη διαρκή παρέμβαση του κράτους,

επειδή, εκτός των άλλων, αυτή θα είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας. Δεν είχαν μακροπρόθεσμη πολιτική, αντίθετα, επικέντρωναν την προσοχή τους στην επίλυση επίκαιρων προβλημάτων. Τα αντιβενιζελικά κόμματα εξελίχθηκαν σε κόμματα υπεράσπισης των συμφερόντων που κινδύνευαν από την πολιτική των Φιλελευθέρων. Η σύγκρουση με τους Φιλελευθέρους τα οδηγούσε σε διαρκώς συντηρητικότερες θέσεις.

ΘΕΜΑ Β2

α. Σχολικό βιβλίο σελίδα 206-207:

Οι ξένοι Ναύαρχοι αναχώρησαν την επομένη (10 Δεκεμβρίου) και αμέσως άρχισε με γοργούς ρυθμούς το δυσχερές έργο της οργάνωσης του νέου πολιτικού σχήματος, που ονομάστηκε Κρητική Πολιτεία. Ορίστηκε μια 16μελής Επιτροπή από 12 χριστιανούς και 4 μουσουλμάνους, για να εκπονήσει το σχέδιο του κρητικού συντάγματος, ενώ παράλληλα προχώρησαν οι πολιτικές πράξεις, χωρίς χρονοτριβή. Έναν ακριβώς μήνα μετά την εγκατάσταση του Υπατου Αρμοστή, δημοσιεύτηκε το πρώτο σημαντικό διάταγμα «Περί συγκροτήσεως της Κρητικής Συνελεύσεως» και αμέσως προκηρύχθηκαν εκλογές για την ανάδειξη πληρεξουσίων. Στις εκλογές αυτές αναδείχθηκαν 138 χριστιανοί και 50 μουσουλμάνοι πληρεξούσιοι και η Κρητική Βουλή άρχισε τις εργασίες της στις 8 Φεβρουαρίου 1899. Το Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας, που συντάχθηκε κατά το πρότυπο του ισχύοντος τότε ελληνικού συντάγματος, αφού εγκρίθηκε από το Συμβούλιο των Πρέσβων των Προστατίδων Δυνάμεων στη Ρώμη, τέθηκε αμέσως σε εφαρμογή. Λίγες ημέρες αργότερα συγκροτήθηκε και ορκίστηκε η πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας, στην οποία Υπουργός Δικαιοσύνης ορίστηκε ο Ελευθέριος Βενιζέλος.

β. Σχολικό βιβλίο σελίδα 208:

Η πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας εργάστηκε με ζήλο και απέδωσε σε σύντομο χρονικό διάστημα σημαντικό έργο. Τα οικονομικά της μέτρα αφορούσαν την κοπή κρητικού νομίσματος (την κρητική δραχμή), και την ίδρυση της Κρητικής Τράπεζας.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

α. Από το Σχολικό βιβλίο σελίδα 33:

Ο σιδηρόδρομος αποτελούσε το σύμβολο των νέων καιρών (Βιομηχανική Επανάσταση) και το συνώνυμο της ανάπτυξης κατά το 19ο αιώνα.

[Προαιρετικά: Η πιο χαρακτηριστική από τις αλλαγές που έφερε η βιομηχανική επανάσταση στα ανεπτυγμένα κράτη του 19ου αιώνα ήταν η εμφάνιση, η εξάπλωση και τελικά η κυριαρχία του σιδηροδρόμου στις χερσαίες μεταφορές. Το σιδηροδρομικό δίκτυο έλυνε το πρόβλημα της μεταφοράς μεγάλου όγκου προϊόντων με μικρό κόστος, σε αποστάσεις που μετριούνταν πλέον στην κλίμακα κρατών και ηπείρων. Η βιομηχανική επανάσταση, η αύξηση της παραγωγής και η δημιουργία μεγάλων πόλεων δεν θα μπορούσαν να προχωρήσουν χωρίς αυτήν τη νέα δυνατότητα που εξασφάλιζε την τροφοδοσία των πόλεων με τρόφιμα, τα εργοστάσια με πρώτες ύλες και την αγορά με προϊόντα. Κάτω από τις συνθήκες αυτές, δεν ήταν περίεργο που ο σιδηρόδρομος έγινε το σύμβολο των νέων καιρών και το συνώνυμο της ανάπτυξης κατά το 19ο αιώνα.]

Στις μικρότερες και πιο καθυστερημένες οικονομικά χώρες, (όπως η Ελλάδα) η απόκτηση σιδηροδρομικού δικτύου παρουσιάστηκε από πολύ νωρίς ως σημαντική προϋπόθεση για την είσοδό τους στο χώρο των ανεπτυγμένων κρατών. Οι σχετικές με την κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου συζητήσεις άρχισαν στη χώρα μας λίγα μόλις χρόνια μετά την ανεξαρτησία της, ίσως το 1835.

Οι προσδοκίες που καλλιεργήθηκαν από την κατασκευή του σιδηροδρόμου καταγράφονται και στο κείμενο Α. Οι γεωργοί θα αύξαναν την εργασία τους, θα κέρδιζαν περισσότερα και ως εκ τούτου θα βελτίωναν τις συνθήκες διαβίωσής τους. Η ανταλλαγή των προϊόντων θα βελτίωνε την ποιότητα, την ποσότητα και το κέρδος τους.

Η ανάπτυξη της γεωργίας θα είχε ως φυσικό επακόλουθο την τόνωση των χειρωνακτικών επαγγελμάτων και της βιομηχανίας λόγω της μετατροπής γεωργικών προϊόντων σε βιομηχανικά.

Μία άλλη συνέπεια αυτής της διαδικασίας, ευνοϊκή για την ελληνική οικονομία, θα ήταν η μείωση των εισαγωγών γεγονός που θα επέτρεπε την εξοικονόμηση χρημάτων, τα οποία με τη σειρά τους θα χρησιμοποιούνταν για την προμήθεια νέων προϊόντων (ξένων ή εγχώριων).

β. Από το σχολικό βιβλίο σελίδα 34-35:

Οι ελληνικές κυβερνήσεις (με πρωθυπουργό τον Τρικούπη, κυρίως) έκριναν ότι οι ελληνικές συγκοινωνιακές υποδομές έπρεπε ταχύτατα να προωθηθούν, ώστε να συνδεθεί η χώρα με τους διεθνείς άξονες. Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Ελλάδας ολοκληρώθηκε σε τρεις περίπου δεκαετίες, από το 1880 και μετά. Η μεγάλη ώθηση δόθηκε στις πρώτες πρωθυπουργίες του Χαρίλαου Τρικούπη (1882-1892), οπότε και κατασκευάστηκαν 900 χιλιόμετρα σιδηροδρομικής γραμμής. Τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπισε το ελληνικό κράτος επιβράδυναν την κατασκευή του έργου στη δεκαετία του 1890 και το δίκτυο ολοκληρώθηκε μόλις το 1909. Στο μεγαλύτερο τμήμα του το δίκτυο ήταν μετρικό, με γραμμές πλάτους ενός μόνο μέτρου, τη στιγμή που οι διεθνείς προδιαγραφές προέβλεπαν γραμμές πλάτους 1,56 μέτρων. Αυτό σήμαινε ότι το δίκτυο σχεδιάστηκε για να εξυπηρετεί τοπικές κυρίως ανάγκες, χωρίς φιλοδοξίες να αποτελέσει τμήμα του διεθνούς δικτύου.

Ο πίνακας που παρατίθεται (Κείμενο Β) καταγράφει την επέκταση του σιδηροδρόμου μεταξύ των ετών 1869 – 1907. Από τα 9 χιλιόμετρα σιδηροδρομικής γραμμής κατά το 1869, που όπως γνωρίζουμε αφορούσαν τη γραμμή Αθήνα – Πειραιά έως τη δεκαετία του 1880, φτάσαμε στα 1372 το 1907.

Είναι εμφανής η ώθηση κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργίας Τρικούπη:

1883. 22 χιλιόμετρα δικτύου, 1885. 222 χιλιόμετρα δικτύου, 1889. 640 χιλιόμετρα δικτύου, 1892. 900 χιλιόμετρα δικτύου

Στα επόμενα έτη καταγράφεται και μέχρι το 1909 καταγράφεται η επιβράδυνση της κατασκευής του έργου που οφειλόταν στα προαναφερθέντα οικονομικά προβλήματα. Ενδεικτικά ο πίνακας καταγράφει πως ενώ το 1892 υπήρχαν 900 χιλιόμετρα, το 1897 καταγράφει αύξηση μόλις 70 χιλιομέτρων.

γ. Από το σχολικό βιβλίο σελίδα 35:

Το σιδηροδρομικό δίκτυο κλήθηκε να εξυπηρετήσει τη διακίνηση αγροτικών κυρίως προϊόντων και από την αρχή της λειτουργίας του παρουσίαζε σοβαρή υστέρηση στα έσοδά του σε σχέση με τους αισιόδοξους υπολογισμούς που οδήγησαν στη δημιουργία του. Το γεγονός αυτό οδήγησε και στη διακοπή των περαιτέρω

επενδύσεων στο χώρο του σιδηροδρόμου. Είναι αναμφίβολο ότι το σιδηροδρομικό δίκτυο πρόσφερε πολλά σε μία χώρα που δεν είχε ποτέ πριν γνωρίσει αξιόπιστο χερσαίο συγκοινωνιακό δίκτυο. Πρόσφερε επίσης πολλές υπηρεσίες στον καιρό των πολέμων, αφού επέτρεψε τη γρήγορη επιστράτευση και τον εφοδιασμό του ελληνικού στρατού. Δεν κατόρθωσε όμως να φέρει την ανάπτυξη και την εκβιομηχάνιση στις περιοχές όπου έφτασε. Δεν κατόρθωσε να εκπληρώσει όσες αναπτυξιακές προσδοκίες στηρίχθηκαν πάνω του. Για να το κάνει αυτό θα έπρεπε να προκαλέσει την αλλαγή κοινωνικών και οικονομικών δομών. Και, φυσικά, ένα συγκοινωνιακό δίκτυο δύσκολα μπορεί να πετύχει τόσο ριζοσπαστικές αλλαγές.

Η ματαίωση των προσδοκιών από την κατασκευή του σιδηροδρόμου αναλύεται και στο παράθεμα (κείμενο Γ) που ακολουθεί.

Ο σιδηρόδρομος έλυne προβλήματα των κοινωνιών οι οποίες είχαν ήδη περάσει στο στάδιο της εκβιομηχάνισης. Στην περίπτωση της Ελλάδας η χρησιμότητα του σιδηροδρόμου προς αυτή την κατεύθυνση αποδείχθηκε ουτοπική. Το μήκος των γραμμών αποδεικνύει την ανεπάρκεια των επενδύσεων. Μία χώρα που δεν είχε ούτε σίδηρο, ούτε κάρβουνο δεν μπορούσε να προσελκύσει επενδύσεις και βιομηχανικές κατασκευές δικτύου και τροχαίου υλικού. Απουσίαζαν τα κίνητρα! Παράγοντες που περιόριζαν επίσης τη συμβολή του σιδηροδρόμου στην ανάπτυξη της χώρας ήταν αφενός το πλάτων γραμμών δικτύου, όπως προαναφέρθηκε και αφετέρου η σχετική επιπολαιότητα της κατασκευής που φαινόταν να εξυπηρετεί κυρίως παραθαλάσσιες περιοχές.

Οι θαλάσσιες συγκοινωνίες ανταγωνιζόταν τον σιδηρόδρομο γεγονός που δεν θα ήταν τόσο επικίνδυνο σε εποχές οικονομικής άνθισης. Σε περιόδους όμως οικονομικής κρίσης προκλήθηκε πόλεμος τιμών στην αγορά των ναυτικών προϊόντων.

ΘΕΜΑ Δ1

α. Από το σχολικό βιβλίο σελίδα 156-157:

Η αγροτική αποκατάσταση στο μεγαλύτερο μέρος της ήταν έργο της ΕΑΠ. Απέβλεπε στη δημιουργία μικρών γεωργικών ιδιοκτησιών. Η εγκατάσταση των προσφύγων έγινε σε εγκαταλελειμμένα χωριά, σε νέους συνοικισμούς προσαρτημένους σε χωριά και σε νέους, αμιγώς προσφυγικούς συνοικισμούς. Ο παραχωρούμενος κλήρος ποίκιλλε ανάλογα με το μέγεθος της οικογένειας των προσφύγων, την ποιότητα του εδάφους, το είδος της καλλιέργειας και τη δυνατότητα άρδευσης.

Πράγματι, όπως επισημαίνει και το κείμενο Α οι εκπρόσωποι των προσφύγων μόλις φθάσουν στην περιοχή προορισμού, παραλαμβάνουν τον κλήρο. Βασικό κριτήριο, σύμφωνα με το ίδιο παράθεμα, αποτελεί το μέγεθος της συνολικής έκτασης ώστε η κάθε οικογένεια να δύναται να επιβιώσει και να έχει τα μέσα να εξοφλεί τα χρέη της. Έτσι, λοιπόν, το μέγεθος της οικογένειας και η βάση διανομής θεωρείται η τετραμελής οικογένεια και για κάθε επιπλέον μέλος της η προσθήκη του 1/5 της διανομής.

Επιπρόσθετα, άλλο κριτήριο διανομής, εκτός από την ποιότητα του εδάφους, ήταν και οι υποδομές του τόπου εγκατάστασης και η απόσταση από κάποιο αστικό κέντρο.

Συνήθως ο κλήρος δεν αποτελούσε ενιαία έκταση, αλλά τεμάχια αγρών που βρίσκονταν σε διαφορετικές τοποθεσίες. Στην αρχή η διανομή από τις υπηρεσίες εποικισμού ήταν προσωρινή. Θα γινόταν οριστική μετά την κτηματογράφηση από την τοπογραφική υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας.

Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται και από το κείμενο Α, όπου αναφέρει πως η παραλαβή του κλήρου γίνεται χωρίς τοπογράφηση και η έκταση των συνόρων της προσδιορίζεται κατά προσέγγιση.

Εκτός από τη γη παραχωρούνταν στέγη, εργαλεία, σπόροι, λιπάσματα και ζώα. Επίσης, την αξία του παραχωρούμενου κλήρου θα πλήρωναν οι πρόσφυγες με δόσεις. Ο τίτλος που δινόταν στους κληρούχους ήταν τίτλος απλής κατοχής. Θα γινόταν τίτλος πλήρους κυριότητας αργότερα, μετά την αποπληρωμή του χρέους. Μετά τη διάλυση της ΕΑΠ, το 1930, τα χρέη των αγροτών προσφύγων ανέλαβε να εισπράξει η Αγροτική Τράπεζα.

β. Από το σχολικό βιβλίο σελίδα 167-168:

Για ένα διάστημα η άφιξη των προσφύγων φαινόταν δυσβάστακτο φορτίο για την ελληνική οικονομία. Μεσοπρόθεσμα όμως αυτή ωφελήθηκε από την εγκατάσταση των προσφύγων.

Κατ' αρχήν αναδιарθρώθηκαν οι καλλιέργειες και η γεωργική παραγωγή πολλαπλασιάστηκε. Σε μία δεκαετία (1922-1931) οι καλλιεργούμενες εκτάσεις αυξήθηκαν περίπου κατά 50% και σύμφωνα με το κείμενο Γ λίγο αργότερα, το 1936, είχαν σχεδόν διπλασιαστεί, ενώ οι «βόρειες» περιοχές της χώρας δε θύμιζαν σε τίποτα τα έρημα τοπία του 1923.

Η αγροτική παραγωγή διπλασιάστηκε και εξασφαλίστηκε επάρκεια σε σιτηρά. Το κείμενο Β λειτουργώντας επιβεβαιωτικά και συμπληρωματικά καταδεικνύει την επέκταση της καλλιέργειας δημητριακών και κυρίως σιταριού στη χώρα. Το 76% των αγροτών προσφύγων ασχολήθηκαν με αυτές τις καλλιέργειες, οι οποίες αποζημιώνουν άμεσα τον αγρότη για το μόχθο του σε σύγκριση με άλλες αγροτικές ασχολίες. Για παράδειγμα ο αγρότης που σπέρνει σιτάρι το φθινόπωρο του 1923 μπορεί να καρπωθεί τη γη του την επόμενη άνοιξη, κάτι που δεν μπορούσε να συμβεί με τα οπωροφόρα δένδρα. Επιπλέον, το σιτάρι μπορεί να αναπτυχθεί σχεδόν σε κάθε έδαφος.

Οι πρόσφυγες εφάρμοσαν την αμειψισπορά και την πολυκαλλιέργεια και στήριξαν το θεσμό της μικρής γεωργικής ιδιοκτησίας. Πράγματι, στο κείμενο Γ, πιστοποιείται πως το ελληνικό κράτος προχώρησε στη διαδικασία της αγροτικής μεταρρύθμισης, όταν η ανάγκη αποκατάστασης των προσφύγων βρέθηκε στο επίκεντρο του κρατικού ενδιαφέροντος, αλλάζοντας τις δομές της χώρας. Έτσι, η απαλλοτρίωση τσιφλικιών επιταχύνθηκε και η αναδιανομή της γης άλλαξε την όψη της υπαίθρου.

Η έλλειψη γεωργικών εκτάσεων προς διανομή στους πρόσφυγες υποχρέωσε το κράτος να αναλάβει την κατασκευή μεγάλων εγγειοβελτιωτικών έργων, κυρίως στη Μακεδονία, και έτσι αυξήθηκαν οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Όπως αναφέρει και το κείμενο Γ, η υλοποίηση έργων υποδομής απ' τη μία θα βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης στους προσφυγικούς συνοικισμούς, ενώ απ' την άλλη θα οδηγούσε σε ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής.

Εισήχθησαν νέες καλλιέργειες ή επεκτάθηκαν οι παλιές (καπνός, βαμβάκι, σταφίδα). Σύμφωνα με το κείμενο Β εκτός των δημητριακών, το άλλο ταχύτατα αναπτυσσόμενο προϊόν της χώρας ήταν ο καπνός που απαιτεί κατάλληλες και ειδικές συνθήκες εδάφους. Το 14% των αγροτών προσφύγων επιδίδονταν σε καπνοκαλλιέργεια (ιδίως σε κατάλληλα εδάφη στην Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη) και το όφελος των καπνοπαραγωγών, είναι η γρήγορη πώλησή του και η υψηλή τιμή της οικονομικής του απόδοσης. Επιπλέον, το κείμενο Γ αναφέρεται και στην καλλιέργεια σταφυλιών,

όπου το 3% των αγροτών ασχολείται με αυτά, ένα 2% με οπωροφόρα και ένα 5% με άλλες αγροτικές δραστηριότητες, όπως η μεταφορά αγροτικών προϊόντων και άλλα παρεμφερή επαγγέλματα με τη γεωργία, σιδηρουργός, μυλωνάς. Τέλος, η κτηνοτροφία και η πτηνοτροφία βελτιώθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά. Η δένδροκομία, η σηροτροφία και η αλιεία αναπτύχθηκαν από πρόσφυγες που ήταν ειδικευμένοι σε αυτές τις ασχολίες στην πατρίδα τους.